

UPOTREBA DROGA KAO OBLIK DEVIJANTNOG PONAŠANJA MEĐU MLADIMA – SOCIOLOŠKA PERSPEKTIVA

Šahim Kahrmanović

**Doktor socioloških nauka, JU Terapijska zajednica Kampus KS, docent na Univerzitetu modernih
znanosti Mostar, docent na Sveučilištu Hercegovina¹**

Sažetak: *Devijantnost, a samim tim korištenje droga, objašnjava se i tumači iz nekoliko teorijskih uglova. Veliki značaj na polju razumijevanja ove pojave i njenu prisutnost, korištenje i upotrebu među mladima, učinjen je na polju medicinskih, društvenih, psiholoških, bioloških i drugih nauka. Naš interes u ovom radu je usmjeren na sociološki diskurs, odnosno, na razumijevanje uzroka i posljedica devijantnosti i društvenog karaktera konzumiranja droge. Sociologija, kao nauka ali i kao praksa, ne fokusira se na pogreške pojedinaca i lične konsekvence koje iz tih grešaka proizlaze, kako bi se objasnili fenomenološki aspekt ove pojave i socijalni problemi koji iz je proizilaze. Ona istražuje strukturne i kulturne faktore koji dovode do takvih oblika ponašanja i problema, najčešće među mlađom populacijom. U radu ćemo objasniti najvažnije sociološke perspektive, kao i sociološke teorije, koje tretiraju devijantne oblike ponašanja, ovu vrstu društvene patologije, odnosno, korištenje droga i ovisnost.*

Ključne riječi: *devijantnost, sociološke perspektive, upotreba droga*

UVOD

Upotreba droga i ovisnost o njoj pojave su koje su stare hiljadama godina. Popularizacija upotrebe droga među mladima, u današnjem, savremenom društvu i vremenu globalizacije, sve je veća i društveno prihvatljivija. I pored ogromnih problema koje je izazvalo, tolerisanje upotrebe droga postalo je sastavni dio kultura i tradicija, postalo je životni stil te dobilo svoju društvenu konotaciju. Tako je i razumijevanje njene upotrebe, iz sociološke perspektive, drugačije od ostalih gledišta i pristupa. Medicinski model ili gledište daje primat određenim nasljednim predispozicijama za upotrebu droga na nastanak ovisnosti. Pod tim se misli na postojanje određenih poremećaja u metaboličkom funkcionisanju čovjekovog organizma, koji su preduslov za upotrebu droge i nastanak ovisnosti. Medicinski stručnjaci takvo stanje objašnjavaju nedostatkom endorfina, enzima koji pojačava osjećaj zadovoljstva i smanjuje osjećaj bola. Zato se smatra da ovisne osobe konzumiranju drogu kako bi povećale prag osjetljivosti na bol i tako ublažili manjak endorfina. Kada su u pitanju teoretičari koji ovisnost posmatraju iz psihološkog ugla, postoje dva gledišta. Prvo se odnosi na pretpostavku da postoji poseban sklop crta ličnosti koje uslovljavaju ovisničko ponašanje, a drugo objašnjava potrebu za korištenjem droge u cilju zadovoljenja određene lične potrebe ili alternativu za lične probleme. Postoje studije koje povezuju upotrebu određene vrste droge sa određenim tipovima karaktera. Ove koncepcije su veoma važne u razumijevanju prirode upotrebe droga, ali ne mogu objasniti društvene i strukturalne odrednice njenog korištenja. Navedeni modeli i gledišta u fokus tumačenja najprije stavljaju samog pojedinca, konzumenta droge, njegovo ponašanje i karakteristike, predispozicije i doživljaj. Sa druge strane, sociološke teorije u centar svoga interesovanja stavljaju ponašanje i utjecaj grupa koje upotrebljavaju drogu, položaj pojedinca unutar tih grupa, posebno mladih, te pokušavaju pronaći i objasniti uzroke upotrebe droge i pojavu ovisnosti. Ovakvo razumijevanje, odnosno, tumačenje upotrebe droga i ovisnosti ističe društveni kontekst i karakter pojave.

¹ shmkahrmanovic@yahoo.com

DEVIJANTNOST KAO DRUŠTVENA POJAVA

Dok se, na primjer, sa jedne strane raspravlja o tome da li neke osobe imaju biološke ili psihološke predispozicije za ovisnost o drogama, veću pažnju privlači razumijevanje socijalne prirode upotrebe droga i svijeta ovisnosti o drogama, te analiza načina i puteva koji utječu na pojavu sklonosti prema upotrebi droga. U sociološkoj literaturi upotreba, odnosno, zloupotreba droge se često ubraja u jedan od oblika devijantnog ponašanja. Obzirom na to da li ponašanja ulaze ili izlaze iz okvira općeprihvaćenih obrazaca društvenih normi, možemo ih podijeliti na konvencionalna i devijantna. Konvencionalna ponašanja su ponašanja koja su umnogome diktirana tradicijom i običajima i koja doživljavaju drastične promjene uslijed velikih tehnoloških kretanja. (Giddens, 2009)

Devijantna ponašanja su u principu univerzalni oblici ponašanja. Bilo gdje u svijetu ljudi su u prilici da krše socijalne norme. Ona postoje u svim društvima, odnosno, gdje god ljudi žive u grupama, tj. gdje postoje interakcije među njima. Iako se ponekad provlači teza o utopijski harmoničnim društvima, nauka, posebno sociologija i antropologija je pokazala da nema društva i kulture u kojoj postoji potpun sklad, odnosno, da postoji odsustvo devijantnosti. Uvijek su postojali oblici društvene kontrole koji su provodili poželjna ponašanja, odnosno sankcionisali one koji ih se nisu pridržavali. "Devijantnost predstavlja postojanje određenih varijacija postojećeg skupa normi ili zajedničkih društvenih očekivanja, a devijantne su osobe koje krše ova zajednička očekivanja. Devijantnost uključuje i društvenu publiku koja definiše određene ljude i ponašanja koja idu ispod tolerisanih limita socijalnih normi." (Eshleman i dr., 2005, str. 177) Devijantnost se generalno definiše kao kršenje društvenih normi. Po nekima, to je ponašanje koje narušava i krši već utvrđene kulturne obrasce i vrijednosti. Devijantnost se može odrediti kao akcija koja se percipira kao široko kršenje moralnih normi i vrijednosti u društvu. Pošto se moralne a i druge norme mijenjaju od društva do društva i od vremena do vremena, veoma je zahtjevan postupak određivanje šta je devijantnost, a šta ne. Sa sociološkog gledišta "devijantno ponašanje je ponašanje kojim se krše standardi ponašanja ili očekivana ponašanja u određenoj grupi ili društvu" (Goode, 1996, str. 47).

Po Špadijer-Džinić, devijantno ponašanje je „svako ljudsko ponašanje koje u značajnoj mjeri odstupa, odnosno krši društvene norme jedne zajednice i izaziva društvenu reakciju neodobravanja.” (Špadijer-Džinić, 1988 str. 49) Milosavljević društvene devijacije definiše kao one društvene pojave koje se ispoljavaju ili dovode do ugrožavanja egzistencije čovjeka, osujećenja ili izvitoperenja u zadovoljavanju ljudskih potreba u pogledu njihovih sadržaja, oblika i načina, u nemogućnosti iskazivanja čovjeka kao radnog i stvaralačkog bića, u poremećaju u ponašanju i odnosima sa drugim ljudima i u posebnim teškoćama u funkcionisanju ljudskih zajednica, društvenih institucija i globalnih društava (Milosavljević, 2003). Da bismo neko ponašanje djelo ili čin nazvali devijantnim, potrebno je da od strane određenog društva ili grupe bude definisan i određen kao akt kojim se krši određena norma. U sociologiji se takva ponašanja nazivaju i sociopatološke pojave. Pored nasilništva i kriminala, u najzastupljenije sociopatološke pojave ubrajamo i upotrebu droga. Ta kršenja mogu biti mnogobrojna i raznovrsna. Svjedoci smo kroz historiju da su mnoge forme ponašanja predstavljane kao legalne jer nisu okarakterisana kao devijantna i društveno neprihvatljiva. Takav slučaj je i sa upotrebom različitih droga. U mnogim civilizacijama upotreba droge i alkohola jer bila legalna i sasvim normalna pojava. Bila je društveno kontrolisana i njena upotreba se svodila na posebne namjene (određene svečanosti, rituali, ceremonije i sl.). Objašnjenja pojave devijantnosti iz sociološkog ugla odbacuju isključivo davanje naglaske na genetske i biološke predispozicije devijantne osobe. Iako su rađena mnoga istraživanja i studije koje zagovaraju presudan utjecaj genetskih i bioloških faktora na nastanak i pojavu devijantnosti, sociološka gledišta ih prihvataju samo kao jedan od aspekata uzročnosti ove pojave (Haralambos and Holborn, 2008). Kako bi se devijantnost koliko toliko nadzirala i spriječila, u društvima postoje mehanizmi društvene kontrole. Pojam društvene kontrole se odnosi na sve strategije i tehnike kojima se sprječava devijantno ponašanje u društvu. Kada su u pitanju mladi, društvena kontrola postoji u svim društvima i na svim nivoima, od porodice, preko vršnjačkih grupa, škola i univerziteta pa do državnih i vladinih tijela.

SOCIOLOŠKE PERSPEKTIVE DEVIJANTNOSTI

Sociolozi se služe analizama različitih društvenih pojava u svrhu prognoziranja ili davanja odgovora na društvene probleme. Pojava devijantnosti u društvu se može posmatrati iz nekoliko perspektiva.

Biološka perspektiva

Ova perspektiva je zasnovana na raspravama evolucionista, najprije Charlesa Darwina, koju je iskoristio Cesare Lombroso u namjeri da objasni „rođene kriminalce”. Po njegovom mišljenju, kriminalci su osobe koje imaju prepoznatljiva fizička obilježja i karakteristike zajedničke za sve kriminalce. Do tih zaključaka je došao na osnovu istraživanja tjelesnih konstrukcija mrtvih italijanskih vojnika i zatvorenika. Po njemu, osoba koja je devijantna je osoba koja je manje evoluirala u odnosu na nekriminalce, što se vidi iz fizičkih obilježja. Takve osobe su u svom razvoju bliže majmunu i neandertalcu (Korsmeyer i Kranzler, 2009).

Noviji biološki pristupi u obzir uzimaju još neke varijable kao što je stepen inteligencije koji je, po njima, kod kriminalaca niži od nekriminalaca. Zatim se istražuju genetske veze i njihov odnos sa kriminalom i društvenim faktorima poput utjecaja roditelja, pojave siromaštva i sl.

Strukturalno-funkcionalistička perspektiva

Po ovoj perspektivi, različiti aspekti društva doprinose funkcionisanju sistema pa tako i devijantnost. Funkcionalističko gledište nam govori da samo društvo daje smjernice i normative o konzumiranju i zloupotrebi droge. Društvo kreira određene pakete društvenih normi kojima se regulišu načini upotrebe određenih supstanci. Tako je regulisano korištenje supstanci, tj. lijekova koji se koriste u medicinske svrhe, za liječenje bolesti i sl. Regulisno je i korištenje alkohola i drugih tvari u kućnoj upotrebi te njihov učinak na opće zdravlje čovjeka. S druge strane, društvo nudi norme kojima se utječe na prekomjerno korištenje različitih supstanci. Zloupotreba droge se pojavljuje kad društvo nije u mogućnosti ponuditi određene norme i smjernice za ponašanje i djelovanje pojedinaca u društvu. U interpretaciji fenomena zloupotrebe droga, funkcionalisti se najčešće oslanjaju na teoriju anomije sociologa Émila Durkheima. Émile Durkheim naglašava da socijalno zastranjivanje jača društvene veze koje definišu moralne granice (Giddens, 2009). Identifikovanje i sankcionisanje neprihvatljivih ponašanja su radnje koje su u redu i idu u prilog jačanja društva u cjelini. Slabljenjem društvenih granica, pojavom modernog i postindustrijskog društva dolazi do stanja odsustva normi u društvu, dolazi do pojave anomije. U tom stanju se lične želje i interesi ne mogu realizovati zajedničkim normama, jer su pojedinci ostali bez moralnog vodstva u ostvarivanju svojih ciljeva. Durkheim smatra da osobe jače doživljavaju iskustveni osjećaj anomije, nego osobe koje u društvu sa jasno određenim društvenim granicama i normama pokušavaju samoubistvo (Stolley, 2005).

Socijal-konfliktna perspektiva

Iako mnoge supstance mogu biti zloupotrijebljavane od strane pojedinaca, teoretičari ovog gledišta naglašavaju da su moćni politički lobiji u prilici da manipulišu našim predodžbama o drogi i ovisnicima. Iz tog razloga su u stanju da izgrade stavove o tome koje su droge ilegalne, a koje to nisu. Korištenje opijuma i kanabisa u 18. vijeku je bila sasvim normalna i dopuštena pojava. U 19. vijeku se stav prema ovim supstancama promijenio kada je njihova upotreba počela da se povezuje sa kriminalom. Ova perspektiva je bazirana na analizama i posmatranjima kriminalnih radnji u kapitalističkim društvima od strane Karla Marxa i Friedricha Engelsa. Smatrali su da su pravosudni i kazneni sistem osnovani kako bi se mala grupa ljudi, viša klasa, obogatila, realizovala svoje interese i stekla moć. Pojave poput kockanja, dokolice, alkoholizma i ovisnosti o drogama su prepoznatljive za niže klase. Oni su naglašavali da nepodnošljivi uslovi rada imaju veće posljedice po društvo nego ulično devijantno ponašanje. Kao odgovor takvom ponašanju postoji jak policijski i zakonodavni aparat, dok korporacijske aktivnosti i ostvarivanje interesa bogatih se karakteriše kao „grublja poslovna praksa” (Ritzer, 2007). Zagovarači ove perspektive su se bavili i pitanjima klasnih nejednakosti, ekoloških problema, rasnih pitanja te ispitivanja devijantnosti iz feminističke perspektive.

Simboličko-interakcionalistička perspektiva

Ova perspektiva daje značaj svakodnevnim interakcijama, bitnim za razumjevanje upotrebe droge među mladima. Ukazuju na mikrokoncept devijantnosti koji se može uporediti sa makroperspektive. Interakcionalističko gledište razmatra zašto su i kako neki pojedinci ili grupe označene kao devijantne te kakvi su njihovi budući postupci. Stav interakcionalističkog gledišta je da je upotreba tj. zloupotreba, droge devijantno ponašanje koje se uči od drugih. Sociolog Sutherland je zagovarao teoriju diferencijalne asocijacije kojom je objašnjavao da se posebne vrste normi i ponašanja uče od grupa sa kojima se ima kontakt. Tako se i devijantno ponašanje uči od osoba koje su devijantne. Sociolog Howard Baker je naglašavao da je sam čin učenja kako nešto uraditi ključ za objašnjavanje različitih oblika devijantnog ponašanja. U svojoj knjizi "Postati korisnik marihuane" on je objasnio kako novi korisnik uči različite načine konzumiranja droge od strane starijih i iskusnijih ovisnika. Po njemu, niko ne postaje uživatelj droge bez: učenja kako to raditi i kako proizvesti najbolje efekte; učenja kako prepoznati te efekte i povezati ih sa uzimanjem droge; učenja kako uživati u svakom momentu (Guerro, 2005).

Interakcionalistička perspektiva se bavi pitanjima o tome kako se određena populacija etiketira kao ovisnička i kako društvo reaguje na to.

UPOTREBA DROGA U DRUŠTVENOM KONTEKSTU

Društveni kontekst razumijevanja pojava je veoma važan obzirom da je ljudsko ponašanje dosta nepredvidivo. Iste pojave ili ponašanja mogu da izgledaju i da znače veoma različito, u zavisnosti iz kojeg konteksta se posmatraju. U posmatranju upotrebe droge, sociolozi idu korak dalje od samog prepoznavanja i objašnjavanja različitih efekata droge i situacija vezanih za njenu upotrebu. Iskustvo i efekti konzumiranja droge su različiti u odnosu na situacijske faktore njene zloupotrebe. Ljudi nisu pasivni receptori i nisu svi efekti uzimanja identični. Zbog toga je potrebno napraviti razliku između efekata koje prouzrokuje droga i iskustva upotrebe droge. Ovo je osobito značajno u odnosu na populaciju mladih, tj. populaciju koja je u fazi izgradnje svojih percepcija i pogleda na svijet, koja prolazi kroz proces socijalizacije i formiranja sistema vrijednosti. Stanja i efekti koja osoba prolazi za vrijeme upotrebe droge su različita i zavise ne samo od hemijskih reakcija koje droga izaziva u organizmu. Ona mogu biti uznemirujuća i nejasna. Zato je bitan unutrašnji doživljaj osobe i društveno-vremenski kontekst na osnovu kojeg možemo pričati o iskustvu upotrebe droge. Na primjer, veoma je rijetko ugodno i euforično iskustvo uzimanja morfija u bolničke svrhe, dok je njegovo konzumiranje „na ulici” obilježeno euforijom i zadovoljstvom. Isti je slučaj, na primjer, sa uzimanjem halucinogenih droga u rituale svrhe. To nam govori da i od same društvene grupe, odnosno, kulturnih obrazaca ponašanja zavisi da li je upotreba droge pojava koja je „prikladna” ili nije. Pomenuti obrasci definišu ko i iz kojih razloga može upotrebljavati drogu, koju vrstu droge i u kojim društvenim situacijama. Sociološke teorije objašnjavaju upotrebu droga i ovisnost kao društveni fenomen, uzimajući u obzir kulturalne, društvene i ekonomske uzroke njene pojave. Takvi uzroci su, po sociološkom shvatanju, uglavnom izvan pojedinca. To znači da nisu biološke, genetske, psihološke ili neke druge prirode. Zato je pažnja usmjerena na socijalno okruženje u kojem pojedinac egzistira. U obzir se uzima mnogo širi kontekst pojava i pojmova, kako bi se objasnila upotreba droge.

TEORIJSKI OKVIR SOCIOLOŠKOG RAZUMIJEVANJA UPOTREBE DROGA

Kao što je već navedeno, sociološko razumijevanje ovisnosti polazi od stava da je to sociopatološka pojava, odnosno, oblik devijantnog ponašanja i naučen životni stil. Većina istraživačkih radova baziranih na ovom konceptu se bavila kvantitativnim pristupom kroz postavljanje pitanja ispitanicima o vrstama droge koja se potrebljava, koliko često i koliko količinski. U odnosu na bilo koju populaciju i osobito kada je riječ o mladima, proces usvajanja ovisničkog života se ogleda i u usvajanju ovisničkog načina mišljenja. Da li će pojedinac prihvatiti takav oblik ponašanja i mišljenja, zavisi od njegovih ličnih

sklonosti, vremena provedenog u ovisničkoj grupi i načina na koji su mu predstavljene društvene norme grupe, utjecaja vršnjaka, životnog stila grupe i sl.

Teorija anomije

Pojam anomija je izveden iz grčkog jezika i znači odsustvo zakona. U sociologiju ga je uveo Emile Durkheim i njime je opisao neprirodno i abnormalno socijalno stanje koje je produkt slabih kohezivnih veza unutar društva nastalih uslijed kriza. To stanje rezultuje težnjom pojedinca za realizovanjem ličnih interesa, bez brige za šire društvene interese i ciljeve. Sociolog Merton je rekao da, ako postoji određena praznina između ciljeva individue i načina i sredstava da se oni postignu, onda se ta individua osjeća otuđeno, te je stoga sklona devijantnim ponašanjima u koje spada i upotreba droga. Prema Mertonu, zloupotreba droga predstavlja jedan od najvećih socijalnih problema. Njegova teorija devijantnosti proizlazi iz analize odnosa kulture, strukture i anomije. Pod anomijom se podrazumijeva stanje koje je produkt diskontinuiteta između kulturalnih ciljeva i legitimnih sredstava da se oni postignu. Anomije su stanja koja su rezultat konfrontacije ciljeva i želja. Takvo stanje, u stvari, jeste uzročnik različitih oblika devijantnosti (Mongardini and Tabboni, 1998). Prema Mertonu, anomija se pojavljuje zbog nedosljednosti između kulturalno odobrenih načina za ostvarivanje ciljeva i stvarnih ciljeva. Dakle, postoje društveno prihvatljivi načini da se postigne finansijski, materijalni ili neki drugi uspjeh. Mnogi ljudi to uspijevaju na prihvatljiv način. Neki to ne mogu sebi priuštiti te tako pribjegavaju devijantnom ponašanju. Tako pojedinac postaje otuđen od društva. Ovakvo stanje je naročito izraženo u zapuštenim slojevima društva, gdje često spadaju i ovisnici o drogama. U stanju anomije, ljudi reaguju na jedan od četiri načina: 1. Skladnost – većina ljudi sređuje i smanjuje svoje težnje i poštuje prihvaćene društvene norme; 2. Pobuna – neke osobe se bune, odbacuju prihvaćene društvene norme i traže uvođenje promjena, novi društveni sistem, promjenu životnog stila.; 3. Inovacije - neki ljudi započinju inovativne poduhvate. Merton ističe korištenje nezakonitih načina za postizanje uspjeha, posebno organizovani kriminal koji uključuje trgovinu drogom; 4. Povlačenje – tj. napuštanje svih društveno opravdanih i prihvaćenih načina da se ostvare ciljevi. Rezultat toga jeste upotreba droga i ovisnost o drogama (Abadinsky, 2010). Ova teorija polazi od stava da pojedinac u svom nastojanju da ostvari određene ciljeve ne nailazi na postojanje legitimnih načina za njihovo ostvarivanje što će za rezultat imati njegovo okretanje ka devijantnostima. Kao oblik ponašanja koje je produkt takvog stanja imamo povlačenje. Takvo ponašanje podrazumijeva odbacivanje i društvenih ciljeva i sredstava da se oni ostvare. Teorija anomije je poslije modificirana odnoseći se na ovisnike o drogama. Tako oni doživljavaju dvostruki neuspjeh, kako u nepostojanju društveno-prihvatljivih načina za postizanje ciljeva, tako i u sferi ilegalnih i nezakonitih radnji vezanih za upotrebu droge.

Teorija diferencijalne asocijacije

Ova teorija je veoma važna za razumjevanje pojave upotrebe droga i ovisnosti među mladima. Veže se za sociologa i teoretičara Edwina Sutherlanda, nam govori da osoba učestvuje u devijantnom ponašanju, zloupotrebi droge, ne zbog interakcije sa drugim devijantnim osobama, nego kao rezultat i funkcija omjera izloženosti devijantnih u odnosu na nedevijantne vrijednosti, definicije i uzroke koji će obogatiti ili ograničiti devijacije (Goode, 2005). Konkretnije, osoba će biti sklonija devijantnim djelima ukoliko ima jasniju izloženost devijantnim u odnosu na izloženost nedevijantnim vrijednostima ili stavovima. Diferencijalna asocijacija se navodi kao omjer devijantnih vrijednosti i konformističkih vrijednosti. Povećanje diferencijalne asocijacije označava i povećanje rizika za pojavu devijantnog ponašanja. Sutherland, teorijom diferencijalne asocijacije, primjećuje da je svako devijantno ponašanje pa tako i ovisničko, naučeno ponašanje. Time je ovisničko ponašanje uzrokovano uzajamnim utjecajem pojedinaca i grupa. On ističe da primarno ovisničko ponašanje zavisi od intenziteta, trajanja i frekvencije kontakata sa onima koji su uključeni u isto ili slično ponašanje. Oslanjajući se na učenje teorije diferencijalne asocijacije, fokus se stavlja na to kako drugi članovi devijantnih grupa, u ovom slučaju ovisničkih, podržavaju i nagrađuju takvo ponašanje i pod kojim uslovima se takvo ponašanje smatra važnim i ugodnim (Clinard i dr., 2008). Svako ponašanje pa tako i devijantno, se uči. Ova teorija prepoznaje ključne varijable koje se odnose na to učenje. To su starosna dob osobe, što je bitno za mladu populaciju, tj. populaciju koja je u fazi odrastanja, zatim, intenzitet kontakata sa onima od kojih se ponašanje uči, osobito kroz proces socijalizacije, zatim, omjer dobrog i lošeg u životu osobe koja uči

devijantno ponašanje i sl. Isto tako, ova teorija naglašava da ukoliko je pojedinac mlađi i ima intenzivniji kontakt sa devijantnim osobama, imaće veću vjerovatnoću da i sam postane devijantna osoba.

Teorija društvenog utjecaja

Prema nekim shvatanjima, postoje dva pristupa u sociološkom razumijevanju upotrebe droge i ovisnosti: društveno utjecajni i strukturalno-utjecajni. Prvi se odnosi na pravila ponašanja i odnosa drugih i njihov utjecaj na pojedinca. Drugi teorijski koncept se temelji na globalnim objašnjenjima upotrebe droge i na pretpostavci da organizacijska struktura grupe ili društva ima veliki nezavisan utjecaj na pojedinca koji koristi drogu. Značajan doprinos u razumijevanju prirode ovisnosti i njene društvene dimenzije dao je američki sociolog Alfred Lindesmith. Svojom teorijom o ovisnosti osvrnuo se na fizičku reakciju na drogu, njeno psihološko iskustvo i na odnos između ova dva fenomena. Lindesmith je smatrao da osobe koje regularno koriste drogu i tako doživljavaju fizička povlačenja ne postaju odmah ovisne, jer sam utjecaj tog povlačenja na nastanak ovisnosti nije presudan. Prema njegovom mišljenju, opijatska ovisnost jeste naučeno ponašanje, kao i bilo koje drugo ponašanje, koje se razvija, najprije, u kontaktu sa drugima, koji već jesu ovisnici. Ona nije uzrokovana određenim personalnim crtama niti željom da se pomoću droge nađe rasterećenje i bjekstvo iz stvarnog svijeta. Ovaj teoretičar smatra da osoba postaje ovisnik kada shvati da postoje stanja i simptomi tjeskobe koje ona percipira kao rezultate prestanka zloupotrebe droge. Osoba se iz ovisnosti ne može izvući sama te se sve više uvlači u njen svijet. Jedino funkcionise po imperativima koji ovisnost i određuju. Obzirom da se ovisnost o drogama tumači kao socijalno devijantno ponašanje, isti teoretičar polazi od pretpostavke da je devijantno ponašanje nastalo prije stvarne pojave ovisnosti. Lindesmit tvrdi da su vršnjačko uključivanje i uticaj, te dostupnost droge podjednako važniji za ulazak i inicijaciju individue u ovisničku grupu, nego sama euforična svojstva droge prilikom njene upotrebe. Droga se koristi da bi se dalje osiguralo izbjegavanje bola i tjeskobe, depresije, umora, anksioznosti. Recidiv se pripisuje dostupnosti droge, te društvenom i vršnjačkom utjecaju. Lindesmith ovisnost definiše kao žudnju, intenzivnu želju i težnju za drogom. Žudnja prema drogi se javlja iz iskustava vezanih za njeno uzimanje u otklanjanju stresnih situacija ili depresije te se razvija u situacijama kada individua razumijeva simptome povlačenja. On objašnjava socijalne i psihološke procese i njihovu vezu sa efektima konzumiranja droge i nastojanja da se izbjegniju simptomi povlačenja i nelagodnosti. "Kada ljudi uzimaju drogu iz straha ili boli, onda je to povezano sa povlačenjem i nelagodnom. Ovisnost nije samo fizički proces povezan sa upotrebom droge koja automatski stvara ovisnost. Osoba će postati ovisnik ako ne uspije naći balans i vezu između droge i potencijalnog stanja povlačenja i nevolje" (Hollen, 2009, str. 544). U fazama razvoja ovisnosti osobe mijenjaju predodžbe o sebi, mijenjaju ponašanje, jednostavno razvijaju ovisnost koja postaje epicentar njihovog svakodnevnog življenja. Kroz učenje i druženje sa drugim ovisnicima, ovisnost se razvija i više nije sama sebi svrha. Uzimanje droge je vezano za ublažavanje eventualnih apstinencijskih sindroma, a ne za euforiju, kako je to bilo na početku. Postojanje euforije je često glavni razlog nastavka upotrebe droge, kako bi se ponovo doživjeli njeni efekti. U razvoju ove teorije, neki teoretičari tvrde da ovisnici najčešće dolaze iz porodica u kojima se nakana da se zloupotreba droge smanji ili prekine, gotovo ne mogu realizovati (Borgatta i Montgomery, 2000). Ovisnost se zato češće razvija u kombinaciji siromašnijih porodica i nesposobnosti da se odgodi zadovoljavanje drogom. Na ovakav splet faktora je dodatno utiču euforijske kvalitete droge kojima se olakšava nastanak ovisnosti.

Teorija društvenog učenja

Teorija društvenog učenja je važna i nezaobilazna teorija u analizi pojave upotrebe droge i ovisnosti među mladima, te polazi od pretpostavke da ponašanja proizlaze iz iskustava socijalizacije koja su osigurana psihološkim ojačanjima različitih ponašanja. U nekim grupama u kojima se odvija proces učenja, posebno u nekim vršnjačkim grupama, nagrađivanje članova grupe jeste čin poštovanja, odobravanja i podrške. Isto tako, u nekim grupama, upotreba droge je ciljana i inicirana sa razlogom i njeni članovi pokazuju osjećaje, misli i reakcije koje ih oblikuju i razvijaju u smjeru kontinuirane zloupotrebe droge. Iz ugla koncepcije socijalnog učenja, moglo bi se pretpostaviti da se iskustva društvenog, tj. iskustvo upotrebe droge u grupi, obzirom na sisteme nagrađivanja, razlikuju od onih iskustava vezanih za neovisničke grupe. U djetinjstvu, iako roditelji nisu ovisnici i ne koriste drogu, njihove međusobne veze, a i odnos prema djeci može povećati vjerovatnost upotrebe droge, zbog same nepažnje i nebrige prema djeci i njihovim potrebama. Kako najveći poticaj za uzimanje droge obično

dolazi od vršnjaka koji se drogiraju, roditelji značajno mogu zaštititi dijete od uzimanja droge. (Guerro, 2005)

Teorija društvenog učenja ističe da osobe nisu prirodno predisponirane za devijantna ponašanja pa samim tim ni za upotrebu droge, nego uslijed određenih predispozicija i uslova, uče takvo ponašanje. Isto tako ljudi uče kako se prosocijalno ponašati. Po ovoj teoriji, vjerovatnoća da će neko, početi upotrebljavati drogu se povećava ako: se druži sa osobama koje zloupotrebljavaju drogu; češće dobiva informacije koje podržavaju upotrebu droge; prihvati stav da je upotreba droge pozitivan akt i pozitivna uгода, zanemaruje njene štetne posljedice. Teorije društvenog učenja objašnjavaju ovisnost kao naučeno ponašanje. Učenje se dešava putem procesa imitacije, improvizacije, nagrađenog ponašanja i sl. Teorija je direktno usmjerena na to kako se upotreba droge uči kroz interakciju sa drugim ovisnicima. Zbog velikog stepena intimnosti i spontanosti unutar grupe i zato što članovi gaje različite emocije, veliki i značajan utjecaj ostavlja primarna grupa, tj. porodica i prijatelji. Sekundarne grupe dijele segmentirane odnose, gdje se interakcija odvija na određenim obrascima ponašanja. Ova vrsta interakcije uključuje savladavanje određenih tehnika, načina i značenja, koja su povezana za svaku drogu ponaosob. Tako se i započinje sa zloupotrebom droge po prvi put, koristeći se tehnikama i načinima koje koristi društvena grupa kojoj pojedinac pripada. Na taj način se uče opažanja efekti droge, sve dok se ne postane ovisnikom. Iskusni ovisnici veoma lahko uspijevaju držati pažnju početnika i na osnovu svojih iskustava im približavaju euforične efekte koje droga izaziva u organizmu. Kada se ostvarila inicijacija u ovisničku grupu, onda se počinju tražiti načini kako i kod koga nabaviti drogu, komunicirati sa dilerima i održavati kontakt sa njima, uvjeravati se da je korištenje droge ugodno, da je samo navika i ništa opasno, funkcionisati na više nivoa i praviti se da je sve u redu, svoju ovisnost koliko je moguće čuvati u tajnosti, potpuno se posvetiti druženju sa ovisnicima (Ritzer, 2007). Teorija učenja objašnjava i kako se utiče na motivaciju za uzimanjem pojedinih vrsta droga, često i onih koje su legalne i dostupne. Komercijalna promocija i oglašavanje, pojava slavni ličnosti na reklamama, stavovi medicinskih stručnjaka o određenim lijekovima dostupnim u širokoj upotrebi, mogu navesti mnoge, posebno mlade ljude, da pribjegnu njihovoj kupovini i korištenju.

Socio-kulturne teorije

Ove teorije se temelje na analizi sličnosti i razlika među grupama i podgrupama na određenom prostoru. Po ovom shvatanju, ovisnost o drogama se posmatra u odnosu socijalno-kulturnog ambijenta i okruženja u kojem grupa živi. Od tog ambijenta i faktora okruženja zavisi da li će doći do pojave zloupotrebe droge i u kojoj mjeri i obimu. „Društva i zajednice koje su društveno dezorganizovane imaju manje zajedničkih vrijednosti i društvene kontrole od organizovanih zajednica. U takvim društvenim zajednicama se češće pojavljuje konzumiranje droge i broj ovisnika je dosta veći. U urbanim sredinama, gdje živi veliki broj ljudi, koji su i različitih kulturnih obilježja i pripadaju različitim društvenim grupacijama, broj ovisnika je dosta veći nego u ruralnim sredinama ili predgrađima” (Goode, 2005, str. 90). Značaj društvenog konteksta prilikom zloupotrebe droga je veoma značajan. Na primjer, korištenje iste droge u ilegalnoj upotrebi na ulici i u medicinske svrhe, kao lijek protiv bolova, npr. morfij, ne ostavlja isti efekat na konzumenta. Isto tako, korištenje nekih droga, npr. koke ili peyota gljive, ne ostavljaju isti efekat na konzumenta na ulici i kada je droga korištena u vjerskim ceremonijama. Također, poznato je da konzumiranje nekih supstanci u nekim sredinama izaziva, a u nekim ne izaziva negativnu društvenu reakciju. Konzumiranje alkohola u mnogim kulturama je dozvoljeno, a konzumiranje kanabisa je strogo zabranjeno i kažnjivo. Zato su društveno okruženje i milje, kulturne vrijednosti i tradicijske norme te običaji, veoma važne komponente u određivanju prikladnosti, odnosno neprikladnosti određene droge, njenog korištenja i ovisnosti o njoj. Od toga zavisi da li će korištenje droge za efekat imati društvenu osudu ili odobravanje.

Supkulturne teorije

Iako postoji više tumačenja ove teorije, sve se slažu u jednom: mlada osoba može biti član supkulture unutar neke veće kulture. Iako se ponašanja iz perspektive same supkulture mogu okarakterisati kao normalna, iz ugla kulture ona mogu biti ocijenjena kao devijantna. Ove teorije su često u vezi sa teorijama etiketiranja. Osoba koja pripada nekoj supkulturi može osjećati sukobe ili zastranjivanja u

pokušaju balansiranja normi i vrijednosti dvije potpuno različite grupe, čiji može biti član istovremeno. Devijantno ponašanje se od strane sociologa tumači se i kao logičan rezultat prihvatanja kulture kojoj ljudi pripadaju. „Supkulture su obrasci vrijednosti, norme ponašanja koje su vremenom postale tradicionalne u određenim grupama. One su važne odrednice kroz koje pojedinci i grupe vide svijet i tumače ga” (Abadinsky, 2010, str. 69). Osobe koje imaju slabe veze sa prosocijalnim grupama, a razvijaju veze sa ovisničkim supkulturama, imaju tendenciju da brzo postanu ovisne o drogama. Pripadnici ovisničkih supkultura promovišu vrijednosti i norme kulture, naročito među osobama koje su željne života i avanture. Oni koji pristupe nekoj od supkultura ubrzo će morati promijeniti svoje stavove, norme i obrasce ponašanja i prihvatiti nova načela koja proklamuju datu supkulturu i kojima se razvijaju veze sa ostalim članovima grupe. Kako bi se očuvala lojalnost i privrženost članova supkulture, primjenjuje se sistem nagrađivanja i kažnjavanja. Ovisničke supkulture se pojavljuju u dosta različitih varijanti. Za neke je glavna poveznica vrsta droge koja se koristi, npr. heroinska supkultura, a neke su samo dijelovi mnogo većih supkulturnih tvorevina. One često imaju jasno izgrađen koncept djelovanja, koji uključuje grupe koje trguju drogom, one koje vrše distribuciju, one koje uživaju drogu. Supkultura daje smjernice kako da se krijumčari i preprodaje droga. Sam taj životni stil je devijantan, što pokazuje količina droge koja se koristi, način i transparentnost njene upotrebe. Supkulturne teorije nam govore o značaju i ulozi vršnjačkog utjecaja i ponašanju koje iz tog utjecaja proizlazi. U mnogim grupama postoje pojedinci koji su popularniji od ostalih i samim tim njihov utjecaj na ostale je veći nego kod drugih. Obično su takve osobe lideri i vođe koji imaju jak utjecaj na druge. Upotreba droga koja je produkt vršnjačke prisile i utjecaja nam veoma dobro pokazuje kako popularni i uvažavani pojedinci utiču na druge da počnu zloupotrebjavati drogu. To se posebno odnosi na naivne i neiskusne osobe kojima se uzimanje droge na početku predstavlja kao nešto što je bezazleno, nešto što je u trendu. U daljem razvoju ovog teorijskog koncepta, značaj se daje perspektivama društvene i kulturne podrške. Ovaj model naglašava postojanje jedinstvenih i prepoznatljivih obilježja koja se vežu za određene grupe ovisnika. Jedno od obilježja jeste i konzumiranje iste vrste droge na isti način i iz istih razloga. U tim grupama pojedinac uči način konzumiranja droge i prihvata stavove, vjerovanja, vrijednosti i očekivanja grupe. Tako droge postaju značajan zaštitni znak određene grupe, a i prepoznatljiv simbol za posmatrača. Po ovo teoriji, različite društvene predodžbe i stavovi o drogama znatno utječu na njenu upotrebu. U stavove ubrajamo korištenje u vjersko-obredne i ritualne svrhe, konzumiranje droge u društvu i korištenje droge iz ličnih razloga. U sredinama u kojima se droga primarno koristi u prva dva navedena slučaja, postoji mala šansa za postojanje problema sa korištenjem droge. Ukoliko je upotreba droge pretežno vezana za lične razloge, u takvim sredinama je povećana tendencija za pojavom problema vezanih za njenu zloupotrebu. U sredinama u kojima je konzumiranje droge povezano sa još nekim socijalnim pokazateljima (siromaštvo, nizak stepen obrazovanja, mjesto stanovanja), problemi vezani za njenu upotrebu su veći. Također, sredine u kojima je slaba socijalna kontrola postoje veće šanse za pojavu ovisnosti i takve osobe se obično ne smatraju devijantnim. Zbog toga, društvene norme i kontrola značajno utječu na pojavu, nivo zloupotrebe droge i na ovisnost (Emmett i Nice, 2006). Različite supkulture drugačije i doživljavaju drogu i njeno korištenje. Žene imaju tendenciju da dosta manje upotrebljavaju droge od muškaraca. Obzirom na muzičku populaciju, zloupotreba droga je podijeljena. Obično se poklonicima rok muzike pripisuje upotreba heroina i kanabisa, a oni koji slušaju elektronsku i disko muziku najčešće konzumiraju ekstazi ili LSD.

Teorija kontrole

Teorije socijalne kontrole pretpostavljaju da je kršenje društvenih normi prirodna i razumljiva pojava. Ukoliko ljudi naruše društvene norme, onda se upuštaju u devijantna i kriminalna ponašanja i čine prekršaje. Povezanost sa porodicom, ulaganje u obrazovanje i karijeru, su činjenice zbog kojih ljudi ne žele ugrožavati društvene norme ponašanja, u koje spada upotreba droge. Teoretičari ovog pristupa smatraju da snagu pojedinca unutar društva treba smatrati glavnim faktorom, zašto je relativno mali broj osoba uključen u devijantna ponašanja kao što su kriminalne radnje i upotreba droga. Mlade osobe koje su povezane sa roditeljima, porodicom, školom imaju manju vjerovatnoću da će se devijantno ponašati u budućnosti. Veliki doprinos teoriji kontrole dao je sociolog Travis Hirchi. Po njegovom mišljenju, mlade osobe su sklonije devijantnom ponašanju onda kada nemaju vezanosti za porodicu, druge ljude, predanost ciljevima, učešće u društveno prihvatljivim radnjama i aktivnostima, vjeru u zajedničke vrijednosti sistema. Ako ove postavke primijenimo na pojavu upotrebe droge i ovisnosti onda: Osobe

koje koriste drogu su manje vezane za roditelje od neovisnika; Manja je vjerovatnoća da će drogu koristiti učenici koji su dobri i uzorni; Manja je vjerovatnoća da će osobe koje koriste drogu biti članovi društvenih udruženja koja promovišu zdrave životne vrijednosti; Osobe koje koriste droge će se najvjerovatnije družiti sa osobama koje dijele iste ili slične stavove i uvjerenja (Abadinsky, 2010). Po riječima Hirchija, „zastranjivanje se pojavljuje onda kada je veza između pojedinca i društva slaba ili izlomljena” (Clinard i dr. 2008, str. 38). Snaga ove veze je određena unutrašnjim i vanjskim sistemima kontrole. Oni određuju da li se pojedinac ponaša u okvirima devijantnih manifestacija ili prosocijalno. Teorije društvene kontrole ne tvrde samo kako će osobe sa slabih društvenim vezama početi koristiti drogu već da je upotreba droge u društvu znak da su društvene veze slabe. To se najčešće pojavljuje u sredinama koje karakteriše relativna društvena dezorganizacija u kojoj je kontrola nedjelotvorna. Tako se upotreba droge pojavljuje kako u društvenim zajednicama u kojima je mehanizam kontrole slab, tako i u porodicama u kojima nema zainteresovanih pojedinaca koji će posvetiti pažnju ovisniku i na njega vršiti pozitivan utjecaj. Teorije kontrole naglašavaju utjecaje izvan osobe, koji dovode do pojave zloupotrebe droge. Ove teorije, što je veoma važno za život i odrastanje mlade osobe, daju važnost pozitivnoj socijalizaciji. Kao način društvenog oblikovanja čovjeka, socijalizacija je proces učenja i usvajanja društveno poželjnih stavova, vrijednosti, normi, obrazaca ponašanja potrebnih da se u društvu normalno funkcioniše. Teorije društvene kontrole naglašavaju da pojedinac može veoma lahko postati devijantan, ukoliko ostane bez te kontrole koja se sprovodi u grupama, organizacijama i sl. Zagovornici ovih teorija ističu obavezu i ulogu porodice, škole, političkih, vjerskih i drugih organizacija u procesu kako socijalizacije pojedinca, tako i u provođenju mehanizama društvene kontrole. Stepen samokontrole, stepen frustracija, pozitivan ili negativan stav o sebi, lični otpor ili prihvatanje devijantnog ponašanja određuje unutrašnju kontrolu. Spoljašnji sistem kontrole sastoji se od nadzora i discipline izvana, počevši od porodice, škole i sl. Ukoliko pojedinac ima izrazito slab vanjski sistem kontrole, unutrašnji sistem kontrole preuzima vanjske pritiske. Ukoliko je vanjski sistem kontrole jak, a unutrašnji nije, onda je on sam doveden u pitanje, a vanjski preuzima pritiske iz unutrašnjeg. Ukoliko su unutrašnji i vanjski sistem kontrole kontradiktorni ili slabi, vjerovatnoća da će se pojaviti upotreba droge i stvaranje ovisnosti je dosta veća. Teoretičare koji zastupaju socijalnu kontrolu ne zanima zašto je neko devijantan nego zašto to nije. Odgovor na ovo pitanje jeste da se normalno ili poželjno ponašanje oblikuje jačinom društvene kontrole u našem sociokulturnom okruženju. Društvene veze koje nas povezuju čuvaju nas od devijacija. Predstavnici ove teorije naglašavaju da osobe nisu devijantne zbog postojanja socijalnih granica. Kada socijalne veze i granice počnu slabiti, onda se povećavaju šanse za pojavu devijantnog ponašanja.

Teorija etiketiranja

Po ovoj teoriji, svako ponašanje može biti normalno ili devijantno, dok je ključni faktor da li je ponašanje obilježeno kao devijantno, ali od strane drugih. Etikete mogu imati pozitivne i negativne atribute. Negativne etikete postaju stigma, snažna etiketa koja mijenja čovjekov identitet. Stigma često postaje i glavni status. Osoba je doživljena prvenstveno na osnovu stigma etikete, bez obzira da li kod nje postoji neki drugi status, identitet ili uloga. Iako teorije etiketiranja ne uspijevaju u cijelosti objasniti zašto se počinje sa upotrebom droge, odnosno šta je to što zbog čega pojedinac prvi put uzme drogu, one nam nude pojedinosti o procesima zašto pojedinci ili grupe sebe žele da vide kao društveno devijantne i drugačije od drugih. Teorije etiketiranja nam objašnjavaju kako osobe čije mišljenje mi visoko cijenimo imaju presudan i odlučujući utjecaj na našu sopstvenu predodžbu o sebi. Po ovoj teoriji, mi vršimo samo malu kontrolu slike o sebi, a sa druge strane, osobe za koje smatramo da su bitne, imaju dosta više moći i utjecaja u definisanju naše predstave o sebi. Ukoliko takve osobe naše aktivnosti okarakterišu kao devijantne, onda takva konstatacija postaje dijelom naše realnosti. Po sociologu Edwinu Lemertu, začetniku ove teorije, postoje primarna i sekundarna devijantnost. Primarna devijantnost je nedosljedna pojava i ne ostavlja trajniji dojam na osobu. Sekundarna devijantnost počinje onda kada pojedinac sam sebe vidi i doživljava kao devijantnu osobu. Po riječima teoretičara Howarda Backera, različita stanja poremećaja, kao što su alkoholizam i ovisnost o drogama, toliko su snažna da dominiraju drugima. Kada se desi da se osoba zbog ovisnosti o drogama etiketira kao takva, onda to postaje glavni status, koji ima prednost nad bilo kojim drugim statusom. Iako osoba može da ima veoma dobre ostale društvene uloge i statuse, oni ostaju u pozadini. Takav, negativan status kojim je pojedinac etiketiran postaje njegov javni imidž. Po modelu etiketiranja i stigmatizacije, kod pojedinca se stvara niz negativnih društvenih

očekivanja, devijantni identitet i slabo poimanje sebe. Najčešće, mladoj osobi koja je jednom etiketirana kao devijantna, tj. kao ovisnik, veoma teško joj se pripisuje neki novi identitet. Prema Lemertu, devijantna osoba reorganizuje svoje ponašanje u odnosu na društvenu reakciju i koristi ga kao mehanizam za odbranu, napad ili prilagodbu na stanje koje je produkt reakcije. Ovisnici su često prisiljeni na sekundarni oblik devijacije, tj. partnerski odnos i udruživanje u cilju kriminalnih radnji, kako bi zadovoljili svoj primarni oblik devijacije, potrebu za drogom (Clinard i dr. 2008).

ZAKLJUČAK

Kao što smo u ovom radu prikazali, sociološke teorije koriste širi kontekst, apstraktnije pojave i pojmove da bi se objasnila upotreba droga, posebno među mladima. Tako je istraživačima ponekad teško utvrditi kauzalnu vezu između određenih pojmova ili pojava da bi se objasnila pojava društveno neprihvatljivog ponašanja, jer se ono često može pojaviti i prije početka upotrebe droge. Sociološke teorije u tumačenju upotrebe droga među mladima ali i ostaloj populaciji, polaze od mnogih parametara i pretpostavki poput društvenog i situacijskog konteksta upotrebe droge, položaja pojedinca u odnosu na grupu i pomenuti društveni i situacijski kontekst, osjećaja pripadnosti grupi, demografskih karakteristika, uzrasta, utjecaja vršnjaka i porodice, potrebe za senzacijama, pripadnosti podgrupama ili supkulturama, ekonomskog i socijalnog statusa, procesa socijalizacije, mjesta življenja, obrazovanja, socijalne okoline, odnosno, svih onih karakteristika koje utječu na pojavu upotrebe droge, mogući razvoj ovisnosti i na ponašanje pojedinca vezano konzumiranje droge. Neke društvene teorije tvrde da se osobe okreću konzumiranju droge kako bi izrazile svoj stav kojim se pokazuje negodovanje sa postojećim životnim stilom sredine u kojoj žive. Sociolozi imaju tendenciju da se više fokusiraju na društveno značenje droga, obrazaca i normi ponašanja koje je u vezi sa njihovom zloupotrebom i konsekvencama koje proizlaze iz njihove upotrebe u društvenom kontekstu. Mlade osobe koje imaju planove da se obrazuju, ili osobe koje imaju harmoničan porodičan život, teže će se usuditi da počnu upotrebljavati drogu. Upotreba droge je povezana sa pripadnošću sa različitim ovisničkim grupama koje se, da bi nabavile drogu, bave različitim kriminalnim radnjama. Zbog svega navedenog, možemo zaključiti da je fenomen upotrebe droga, iz sociološke perspektive, intrigantna i zanimljiva oblast posmatrana i proučavanja. Društvo, kao heterogena struktura, u svom totalitetu, ima veoma važnu ulogu u formiranju životnih pogleda i stavova posebno kod mladih. Od pomenutih okolnosti umnogome zavisi da li će mlada osoba krenuti putem devijantnog ponašanja i upotrebe droga, koji često predstavlja uvertiru za razvoj ovisnosti.

LITERATURA

1. Abadinsky, H. (2010), *Drug use and abuse: A Comprehensive Introduction*, Belmont, Wadsworth
2. Borgatta, E. F. and Montgomery, R. J. V. (2000), *Encyclopedia of Sociology*, New York, Macmillan Reference
3. Clinard, M. B. and Meier R. F. (2008), *Sociology of Deviant Behavior, 13th ed.*, Belmont USA, Wadsworth
4. Emmett D. and Nice G. (2006), *Understanding Street Drugs*, London, Jessica Kingsley Publishers
5. Eshleman, J.R., Cashion, B.C., Basirico, L.A. (2005), *Introduction to Sociology*, Reno, Best Value Textbooks LLC

6. Giddens, A. (2009), *Sociology*, Cambridge, Polity Press
7. Goode, E. (1996), *Social Deviance*, New York, Pearson Custom Publishing
8. Goode, E. (2005), *Drugs in American Society*, New York, McGraw - Hill
9. Guerrero, L.A. (2005), *Sociological Perspectives on Drug Abuse*, New York, Pine Forge Press
10. Guerrero, L.A. (2006), *Social Problems, Community*, New York, Pine Forge Press
11. Hanson, G.R., Venturelli, P.J., Fleckenstein, A.E. (2009), *Drugs and society*, Massachusetts, Jones and Bartlett Publishers LLC
12. Haralambos, M. and Holborn, M. (2008), *Sociology – Themes and Perspectives*, London, Harper - Collins Publisher
13. Hollen, K. H. (2009), *Encyclopedia of addictions*, London, Greenwood Press
14. Korsmeyer P. and Kranzler, H.R. (2009), *Encyclopedia of drugs, alcohol and addictive behavior*, Third edition, New York, MacMillan reference
15. Milosavljević, M. (2003), *Devijacije i društvo*, Beograd, Draganić d.o.o.
16. Mongardini, C. and Tabboni S. (1998), *Robert K. Merton and contemporary sociology*, New Jersey, Transaction publisher
17. Ritzer, G. (2007), *The Blackwell Encyclopedia of Sociology*, Malden, USA, Blackwell Publishing
18. Stolley, K. S. (2005), *The basic of sociology*, Westport, Connecticut, Greenwood Press
19. Špadijer-Džinić J. (1988), *Socijalna patologija*, Beograd, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva

DRUG USE AS A FORM OF DEVIANT BEHAVIOR AMONG YOUNG PEOPLE – A SOCIOLOGICAL PERSPECTIVE

Abstract: *Deviance and simultaneous use of drugs is explained and interpreted from several theoretical angles. Great importance in understanding this phenomenon and its presence, use and utilization among young people, has been done in the field of medical, social, psychological, biological and other sciences. Our interest in this article is focused on sociological discourse, on understanding the causes and consequences of deviance and the social character of drug use. Sociology, as a science but also as a practice, does not focus on the mistakes of individuals and the personal consequences that arise from those mistakes, in order to explain the phenomenological aspect of this phenomenon and the social problems that arise. It explores the structural and cultural factors that lead to such behaviors and problems, most commonly among the younger population. In this article, we will explain the most important sociological perspectives, as well as sociological theories, which treat deviant forms of behavior, this type of social pathologies, that is, drug use and addiction.*

Keyword: *deviance, sociological perspectives, drug use*